

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТОВП СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ЯК ОРІЄНТИР СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВЕКТОРА РОЗВИТКУ

Орловська І. Г.

Метою статті є дослідження Європейського стовпа соціальних прав як орієнтира соціальної політики України в умовах європейського вектора розвитку. Адже відносини України і Європейського Союзу будуються не лише у форматі Європейської політики сусідства ЄС. 23 червня 2022 року лідери Євросоюзу ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС. Це рішення стало результатом багаторічного європейського вектора розвитку, бо Україна офіційно задекларувала намір вступити в ЄС ще в 90-х роках. У статті проаналізовано причини прийняття Європейського стовпа соціальних прав та надано його коротку характеристику.

Особлива увага надавалася принципам: активної підтримки зайнятості, в тому числі молодих людей, безробітних; сприяння захищеній та адаптивній зайнятості; підтримка інклюзії людей з інвалідністю. Крім цього, відзначалося, що кожен принцип ЄССП реалізується поступово шляхом конкретних дій, зокрема, щодо перегляду чи прийняття нових директив.

Зауважено, що успішна реалізація принципів ЄССП залежить від країн-членів ЄС, країн, що бажають вступити до ЄС, шляхом спільних зусиль інституцій ЄС, національних, регіональних та місцевих органів влади, соціальних партнерів та громадянського суспільства.

Обґрунтовано, що ЄССП і документи, прийняті на його реалізацію, повинні стати орієнтиром і для України як для країни-кандидата в члени ЄС. Ключем для забезпечення стійкого росту, як показує досвід високорозвинених країн, є соціальний діалог і колективні переговори, рівний і загальний доступ до соціальних прав і соціального захисту.

Автор статті вважає, що принципи європейського суспільства мають стати свого роду «дороговказом» для державної соціальної політики та одночасно «бар'єром» від поспішних, необґрунтованих, політично зумовлених кроків держави у сфері соціальної, економічної та трудової політики. Досягти цього можна шляхом подальшої справедливої інтеграції та наближення стандартів з Європейським Союзом, впровадження європейської соціальної моделі в Україні.

Ключові слова: громадянське суспільство, Європейський Союз, Європейський стовп соціальних прав, принцип, соціальна політика, соціальна справедливість, соціальний вимір права, соціальні права, сталий розвиток.

Orlovska I. H. The European pillar of social rights as a guideline for the social policy of Ukraine in the conditions of the European vector of development

The purpose of the article is to study the European pillar of social rights as a reference point for the social policy of Ukraine in the conditions of the European vector of development. After all, relations between Ukraine and the European Union are built not only in the format of the European Neighborhood Policy of the EU. On June 23, 2022, the leaders of the European Union decided to grant Ukraine the status of a candidate for EU membership. This decision was the result of a long-term European vector of development, because Ukraine officially declared its intention to join the EU back in the 90s. The article analyzes the reasons for the adoption of the European Pillar of Social Rights and its brief description.

Special attention was paid to the principles of: active support of employment, including young people, the unemployed; promotion of secure and adaptive employment; support for the inclusion of people with disabilities. In addition, it was noted that each principle of the ECHR is implemented gradually through specific actions, in particular, regarding the revision or adoption of new directives.

It was noted that the successful implementation of the EUSR principles depends on EU member states, countries wishing to join the EU, through the joint efforts of EU institutions, national, regional and local authorities, social partners and civil society.

It is well-founded that the ECSC and the documents adopted for its implementation should become a reference point for Ukraine, as a candidate country for EU membership. The key to ensuring sustainable growth, as the experience of highly developed countries shows, is social dialogue and collective bargaining, equal and universal access to social rights and social protection.

The author of the article believes that the principles of European society should become a kind of "guidepost" for state social policy and at the same time a "barrier"

against hasty, unfounded, politically determined steps of the state in the sphere of social, economic and labor policy. This can be achieved through further fair integration and approximation of standards with the European Union, implementation of the European social model in Ukraine.

Key words: *civil society, European Union, European Pillar of Social Rights, principle, social policy, social justice, social dimension of law, social rights, sustainable development.*

Постановка проблеми та її актуальність.

23 червня п.р. лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Ця подія офіційно дала початок процесу набуття Україною членства в ЄС, який вимагає всеосяжної трансформації всіх сфер життя з метою реалізації у законодавстві та на практиці принципів та правил Європейського Союзу, спрямованих на захист та зростання добробуту кожного громадянина. Україна, як і всі інші кандидати, має прийняти все різноманіття законів та стандартів ЄС, яке називають *acquis communautaire*. Насамперед це стосується соціального виміру законодавства ЄС, адже його реалізація може стати наріжним каменем процесу інтеграції в ЄС, породжуючи в громадян почуття приналежності до суспільства, де всі однаковою мірою захищені та мають рівні можливості незалежно від їхнього статусу, національності, статі, віку та походження.

Прихильність соціальному виміру ЄС закріплена у Договорі про Європейський Союз [1], Договорі про функціонування Європейського Союзу [2] та в Хартії основних прав Європейського Союзу [3], які мають обов'язковий характер.

Зокрема, Договір про Європейський Союз установив, що Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків (стаття 2). Союз функціонує заради сталого розвитку Європи, що ґрунтується на збалансованому економічному зростанні та ціновій стабільності, конкурентоспроможній соціальній ринковій економіці, спрямованій на цілковиту зайнятість та соціальний прогрес, та високому рівні захисту і дедалі кращому стані довкілля, а сам Союз має боротися із соціальним виключенням та дискримінацією та сприяти соціальній справедливості та соціальному захисту (стаття 3) [1].

Статтею 9 Договору про функціонування Європейського Союзу визначено, що, формуючи та реалізуючи свою політику та дії, Євросоюз має брати до уваги вимоги, пов'язані зі сприянням високому рівню зайнятості, гарантіями належного соціального захисту, боротьбою проти соціального виключання та високим рівнем освіти, навчання та захисту здоров'я людей [2].

Хартія основних прав Європейського Союзу, проголошена 7 грудня 2000 року, захищає і просуває низку фундаментальних принципів, які мають велике значення для європейської соціальної моделі, зокрема права працівників на інформацію та консультації, право на страйк, права на соціальне забезпечення, охорону здоров'я та інші соціальні права і гарантії громадян [3].

Крім того, актуальність цього питання також підтверджується Постановою Верховної Ради України від 29.07.2022 № 2483-IX «Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції». Якою встановлено, що адаптація законодавства України до положень права Європейського Союзу (*acquis ЄС*), забезпечення відповідності актів Верховної Ради України зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, праву Європейського Союзу (*acquis ЄС*) є одним з головних завдань Верховної Ради України, що реалізується спільно з Кабінетом Міністрів України, який є основним суб'єктом ініціювання відповідних законопроектів, шляхом забезпечення узгодження підготовки, включення до порядку денного Верховної Ради України, розгляду та остаточного прийняття законопроектів, спрямованих на адаптацію законодавства України до положень права Європейського Союзу (*acquis ЄС*), виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До аналізу європейської соціальної політики зверталось чимало вчених та науковців. Наприклад, В. Олещенко проаналізувала основні етапи запровадження Європейського стовпа соціальних прав з метою структуризації механізмів змін соціальної політики Європейського Союзу. Наведено статистичні дані перших результатів упровадження принципів Європейського стовпа соціальних прав (далі - ЄССП) із дати його проголошення 2017 р. та проаналізовано перші зміни соціальної політики ЄС [5]; Д. Сай, досліджуючи Лісабонську угоду, зазначив, що хоча «Європейський стовп соціальних прав» не є юридично обов'язковим для запровадження або виконання, завдяки йому можлива активізація діяльності, у тому числі і на законодавчому

рівні, у напрямі розробки та реалізації соціальних прав у країнах-членах ЄС [6]; О. Рим, досліджуючи правові аспекти реалізації Європейським Союзом політики у сфері зайнятості, зазначив, що ЄССП надав нового імпульсу у боротьбі за повну зайнятість для покращення умов праці, соціального захисту та справедливої мобільності [7] тощо.

Мета дослідження - привернути увагу науковців та всіх бажаючих до дослідження Європейського стовпа соціальних прав як орієнтира соціальної політики України в умовах європейського вектора розвитку.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи соціальний вимір правової системи, Н. Оніщенко та Н. Пархоменко зазначили, що демократична, правова та соціальна держава існує у органічній єдності. Саме соціальна держава визнає людину найвищою соціальною цінністю, розподіляє економічні блага відповідно до принципу соціальної справедливості тощо [8, с. 8-9]. Ось чому соціальний вимір правової системи охоплює сукупність соціальних прав, хоча й різною мірою, визначений у конституціях практично всіх європейських країн.

Загальний принцип розвитку європейського суспільства полягає у забезпеченні концепції сталого розвитку [9] як необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їхню потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Ось чому важливо реалізовувати соціальне благополуччя всіх громадян. На думку В. Огнева та І. Чухно, соціальне благополуччя варто розглядати як найвищу соціальну цінність, соціальний ідеал, сферу соціальної оптимальності, з якою пов'язані життєво важливі інтереси людства. Прагнення до досягнення соціального благополуччя в усі часи було стійкою мотивацією активності соціальних суб'єктів. Сучасне розуміння сутності і змісту соціального благополуччя пов'язується з перебуванням у межах цивілізації, максимально ефективним використанням її благ, оптимальним здійсненням життєдіяльності в умовах високих темпів розвитку постіндустріальної, інформаційно-освітньої епохи [10, с. 9].

Соціальна політика фактично є драйвером інклюзивного економічного розвитку, підтримує внутрішній попит, створення якісних робочих місць. Послідовно, виходячи з національної сфери повноважень і спільних цінностей, у Європейському Союзі було сформовано соціальну модель, засновану на рівному ставленні та солідарності, яка сприяє підвищенню умов життя та праці, поліпшенню освіти та навчання, охорони

здоров'я, доступу до суспільних послуг для всіх громадян, а також захисту від основних життєвих ризиків.

Однак соціальний розвиток довгий час підпорядковувався економічному прогресу. Економічні свободи мали пріоритет над соціальними правами. Водночас ринки праці та суспільства швидко розвивалися, з'являлися нові можливості та нові виклики, пов'язані з глобалізацією, цифровою революцією, зміною моделей роботи, а також соціальними та демографічними змінами. Практично в усіх державах-членах ЄС, хоча й різною мірою, гостро постали такі виклики, як значна нерівність, довгострокове та молодіжне безробіття або солідарність між поколіннями. Їхнім результатом стала криза європейського проєкту, кульмінацією якої став вихід Великобританії з ЄС та посилення позицій правих партій у багатьох країнах ЄС.

Постала необхідність перезапуску європейської соціальної моделі. З огляду на потребу зміцнення соціальних прав та забезпечення позитивного впливу на життя людей у коротко- та середньостроковій перспективі, Європейський Парламент закликав до прийняття амбітного Європейського стовпа соціальних прав, щоб уможливити подальшу розбудову соціальної Європи у XXI столітті. На необхідності пріоритетного розв'язання проблем соціально-економічної незахищеності та створення кращого економічного майбутнього, гарантування кращих можливостей для молоді наголошували й лідери 27 держав-членів у рамках Римського порядку денного. Їхнє зобов'язання на шляху до більш соціальної Європи ґрунтується на принципах сталого зростання та сприяння економічному та соціальному прогресу, а також згуртованості та конвергенції у разі збереження цілісності внутрішнього ринку з урахуванням різноманітності національних систем та ключової ролі соціальних партнерів.

Після тривалих багаторічних дискусій за участю європейських соціальних партнерів 17 листопада 2017 році на Соціальному саміті в Гетеборзі Європейський Парламент, Рада та Комісія проголосили Європейський стовп соціальних прав. У ньому викладено 20 ключових принципів, які є договороказом, що ведуть до сильної соціальної Європи, яка є справедливою, інклюзивною та повною можливостей у XXI столітті [11].

Зміни до більш екологічного, справедливого та інклюзивного майбутнього призведуть до короткострокових витрат і проблем. Ось чому так важливо супроводжувати зміни та допомагати гро-

мадам та окремим людям адаптуватися до нового світу. Це вимагає пильної уваги до соціальних питань. Європейський стовп соціальних прав має бути імплементований на рівні ЄС та держав-членів з належним урахуванням відповідних повноважень [12].

Мета прийняття ЄССП полягає у встановленні орієнтиру для досягнення ефективної зайнятості та соціальних результатів у разі реагування на поточні та майбутні виклики, які безпосередньо спрямовані на задоволення основних потреб людей, а також на забезпечення кращої реалізації соціальних прав.

ЄССП складається із трьох розділів «Рівні можливості та доступ на ринок праці», «Справедливі умови праці», «Соціальний захист та інклюзія», які об'єднують базові 20 принципів.

Перший розділ «Рівні можливості та доступ на ринок праці» включає такі принципи та права, як: право на якісну освіту та навчання протягом усього життя, які дають уміння і навички, що дозволяють брати повноцінну участь у житті суспільства і здійснювати успішні переходи на ринку праці; рівність ставлення та можливостей жінок та чоловіків у всіх сферах, включаючи ринок праці, в тому числі рівну винагороду за працю однакової цінності; рівне ставлення та рівні можливості всіх громадян, незалежно від походження, статі, переконань, інвалідності, віку чи сексуальної орієнтації в питаннях зайнятості, освіти, доступу до товарів та послуг; активна підтримка зайнятості, в тому числі молодих людей, безробітних [11].

Зокрема, відповідно до останнього, четвертого, принципу кожен має право на своєчасну допомогу з урахуванням його потреб з метою покращення перспектив працевлаштування чи самозайнятості. Така допомога включає підтримку в пошуку роботи, навчанні чи перекваліфікації. ЄССП закріплює право кожної людини на перенесення своїх прав на соціальний захист і професійну підготовку у разі зміни професії. Крім цього, молоді люди мають право на продовження освіти, навчання, стажування або пропозицію робочого місця, що відповідає їхній кваліфікації, протягом 4 місяців з моменту втрати роботи або закінчення навчання. Відповідно до цього принципу ЄССП безробітні мають право на персоналізовану, тривалу та послідовну підтримку. Ті, хто є безробітними тривалий час, мають право на поглиблену індивідуальну оцінку не пізніше, ніж через 18 місяців безробіття.

За даними звіту Європейської Комісії «Спільний звіт про зайнятість за 2022 рік», рівень без-

робіття серед молоді в 3-му кварталі 2021 року становив 15,9%, тобто 4,7 мільйона молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок. Рівень участі дорослих у навчанні серед низькокваліфікованих фахівців та мігрантів залишається нижчим за середній. Розширення участі дорослого населення в навчанні потребує застосування комплексного підходу, що дозволяє послідовно усувати різні бар'єри, зокрема за допомогою аналізу та прогнозування навичок у партнерстві з відповідними зацікавленими сторонами. Це передбачає поєднання фінансової підтримки для покриття прямих витрат, таких як право на індивідуальне навчання, з оплачуваною відпусткою на навчання та послугами з профорієнтації, а також огляд можливостей навчання з гарантією якості та інформація про підтвердження та сертифікацію кваліфікації [13].

З метою реалізації принципу «Активна підтримка зайнятості» Єврокомісія вже виступила з низкою ініціатив: пакет підтримки зайнятості молоді, що включає комунікацію «Підтримка зайнятості молоді - міст до робочих місць для наступного покоління» [14], проєкт Рекомендації «Міст до праці», яка посилює Молодіжну гарантію, проєкт Рекомендації щодо професійно-технічної освіти та навчання, а також План дій щодо розвитку соціальної економіки та створення нових робочих місць, програму Ефективної активної підтримки зайнятості (EASE) [11].

Другий розділ ЄССП «Справедливі умови праці» передбачає: сприяння захищеній та адаптивній зайнятості; право на справедливу оплату праці, яка дозволяє забезпечити гідний рівень життя; адекватний рівень мінімальної зарплати, який дозволяє задовольнити потреби працівника та членів його сім'ї; прозорий та передбачуваний механізм встановлення заробітної плати; право на інформування працівників у письмовому вигляді на початку відносин зайнятості про всі їхні права та обов'язки, які впливають з цих відносин; право на захист у разі звільнення, що включає право на інформування про причини звільнення та достатній період повідомлення, право на доступ до ефективної та неупередженої системи вирішення спорів та на адекватну компенсацію у разі безпідставного звільнення; проведення консультацій із соціальними партнерами щодо розробки та реалізації соціально-економічної політики та політики у сфері зайнятості; сприяння колективним переговорам та укладанню колективних договорів; створення умов для забезпечення балансу між роботою та життям, зокрема право на гнучкий робочий графік, доступ до послуг

догляду, надання спеціальних відпусток для виконання зобов'язань з догляду; право працівників на захист їхнього здоров'я та безпеки на роботі, на робоче середовище, пристосоване до їхніх потреб, яке дозволяє продовжити їхню участь на ринку праці; право на захист персональних даних у контексті зайнятості [11].

Зокрема, з метою сприяння захищеній та адаптивній зайнятості (принцип 5) ЄССП проголошує, що незалежно від виду та тривалості трудових відносин працівники мають право на справедливе і рівне ставлення стосовно умов праці, доступу до соціального захисту та професійного навчання. Європейський стовп соціальних прав заохочує перехід до безстрокових форм зайнятості. Необхідно забезпечити гнучкість роботодавців для швидкої адаптації до змін економічної кон'юнктури через законодавство про працю та колективні угоди та договори. ЄССП закликає заохочувати інноваційні форми організації праці, які забезпечують якісні умови праці, підприємництво та самозайнятість, професійну мобільність.

Водночас трудових відносин, які ведуть до нестабільних, незахищених умов праці, слід уникати, у тому числі шляхом заборони зловживання нетиповими контрактами. Будь-який випробувальний термін має бути обмежений розумними часовими рамками. Відповідні дії щодо реалізації цього принципу включають ініціативу щодо поліпшення умов праці на платформах, а також Директиву про прозорі та передбачувані умови праці в Європейському Союзі, ухвалену у червні 2019 року [15].

Третій розділ ЄССП «Соціальний захист та інклюзія» закріплює такі права, як: право дітей на доступну та якісну дошкільну освіту та догляд; право працівників та самозайнятих на адекватний соціальний захист; право безробітних на адекватну підтримку з боку державної служби зайнятості для (ре)інтеграції на ринку праці та адекватну допомогу по безробіттю; право на достатній мінімальний дохід, який забезпечує гідне життя на всіх етапах життя; право працівників та самозайнятих на пенсію, яка відповідає їхньому внеску та забезпечує достатній дохід для життя в гідності; право на своєчасний доступ до якісної та ефективно профілактичної і лікувальної медичної допомоги; підтримка інклюзії людей з інвалідністю; право на доступні послуги довгострокового догляду належної якості; доступ до соціального житла для тих, хто цього потребує, забезпечення належного притулку та послуг бездомним особам; право на доступ до основних послуг належної якості, включаючи водопостачання, каналізацію,

енергію, транспорт, фінансові послуги та цифрові комунікації [11].

Принцип 17 щодо інклюзії людей з інвалідністю та їхнє право на підтримку доходу, який забезпечує гідний рівень життя, доступ до послуг, які дозволяють їм брати участь на ринку праці та в житті суспільства, а також на робоче середовище, адаптоване до їхніх потреб. Впроваджуючи цей принцип, Єврокомісія прийняла Стратегію з прав осіб з інвалідністю на 2021-2030 роки [16], Європейський акт про доступність: Директиву про вимоги щодо доступності до продуктів та послуг [17], що сприяє розбудові Союзу рівності загалом.

Вважаємо, що досягненням останнього часу щодо розбудови європейської соціальної моделі стало прийняття ЄССП, який першочергово повторював та доповнював наявні соціальні положення ЄС, однак реалізовувався через перегляд та прийняття нових директив.

Безумовно, необхідно зробити ще чимало для того, щоб 20 принципів ЄССП внесли очікуваний вклад у побудову справедливих та ефективно функціонуючих ринків праці в країнах-членах ЄС, а також у тих країнах, що бажають вступити до ЄС, шляхом спільних зусиль інституцій ЄС, національних, регіональних та місцевих органів влади, соціальних партнерів та громадянського суспільства.

У Плані дій з реалізації Європейського стовпа соціальних прав (далі - План дій), проголошеному 4 березня 2021 року та підтверженому на Соціальному саміті ЄС у Порто в травні 2021 року, визначено низку заходів на рівні ЄС, які Комісія зобов'язується здійснити протягом поточного мандату (до кінця 2024 року), спираючись на численні дії, вже здійснені з моменту проголошення ЄССП. Серед реалізованих на сьогодні заходів: перегляд промислової стратегії Європи, план дій ЄС щодо соціальної економіки, директива про умови праці працівників платформ, пропозиція щодо регулювання штучного інтелекту, стратегічні рамки охорони праці 2021-2027 тощо [18].

У Плані дій також встановлено три конкретні цілі у сферах: зайнятості, професійної підготовки та соціального захисту, які ЄС має досягти до 2030 року. Окрім реалізації ЄССП, ці цілі сприятимуть і виконанню Порядку денного сталого розвитку ООН [9]. Хоча більшість інструментів для досягнення встановлених цільових показників є компетенцією держав-членів, цілі ЄС відображають спільні амбіції до 2030 року, важливим внеском в яких стане реалізація Плану дій.

ЄССП і документи, прийняті на його реалізацію, повинні стати орієнтиром і для України як для

країни-кандидата в члени ЄС. Ключем для забезпечення стійкого росту, як показує досвід високорозвинених країн, є соціальний діалог і колективні переговори, рівний і загальний доступ до соціальних прав і соціального захисту.

Останні законодавчі ініціативи в Україні йдуть у розріз з ЄССП та інтеграцією в європейський соціальний *acquis communautaire*. Значна частина прийнятих останнім часом законів та зареєстрованих у Верховній Раді України законопроектів потребує доопрацювання та внесення суттєвих змін з метою приведення у відповідність до ЄССП. Прагнення провести лібералізацію трудових відносин і зробити основною формою їх регулювання індивідуальні трудові договори не корелюється з принципами ЄССП - переходом до безстрокових форм зайнятості, забезпеченням необхідної гнучкості роботодавців через колективні договори, уникненням трудових відносин, які ведуть до нестабільних, незахищених умов праці, заборонаю зловживання нетиповими контрактами тощо.

Висновок. Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, держава повинна намагатись створити умови, за яких загальнодемократичні цінності (влада діє в інтересах більшості населення) зможуть співіснувати із соціальними стандартами. При цьому принципи європейського суспільства мають стати свого роду «дороговказом» для державної соціальної політики та одночасно «бар'єром» від поспішних, необґрунтованих, політично зумовлених кроків держави у сфері соціальної, економічної та трудової політики.

Ефективне впровадження ЄССП зараз є більш важливим, адже громадяни України заслуговують на високий рівень життя та соціальних стандартів, на повагу до їхніх прав як людини та працівника. Досягти цього можна шляхом подальшої справедливої інтеграції та наближення стандартів з Європейським Союзом, впровадження європейської соціальної моделі в Україні.

Література

1. Договір про Європейський Союз 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.
2. Договір про функціонування Європейського Союзу 1957 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.
3. Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.
4. Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції : Постанова

Верховної Ради України від 29.07.2022 № 2483-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2483-20#Text>.

5. Олещенко В. Новітня політика Європейського Союзу у сфері соціальних прав. *Збірник наукових праць НАДУ*. Випуск 1. 2020. С. 58-64. URL: <https://scholar.archive.org/work/rylnuwiivcpto2sz6irkx6yja/access/wayback/http://zbirnyk-nadu.academy.gov.ua/article/download/209004/209151>.

6. Сай Д.В. Лісабонська угода: нові можливості для соціального розвитку. *Лісабонський договір - 10 років після набуття чинності. Що змінилося у функціонуванні ЄС?* : науково-практична конференція. Тези доповідей. Миколаїв, 2 грудня 2019 р. ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2019. 464 с. URL: <https://cutt.ly/61iZTgA>.

7. Рим О.М. Правові аспекти реалізації Європейським Союзом політики у сфері зайнятості. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2019 № 37. С. 154-158. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc37/juspradenc37.pdf#page=154>.

8. Оніщенко Н.М. Соціальний вимір правової системи: реалії та перспективи : монографія / Н.М. Оніщенко, Н.М. Пархоменко; відп. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ : Видавництво «Юридична думка», 2011. 176 с.

9. Офіційний сайт ООН. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>.

10. Соціальне благополуччя та інтегральні індекси його оцінки : методична розробка для викладачів до проведення практичного заняття студентів спеціальностей 222 «Медицина», 228 «Педіатрія» з дисципліни «Соціальна медицина, громадське здоров'я» (Громадське здоров'я) / упоряд.: В.А. Огнев, І.А. Чухно. Харків : ХНМУ, 2020. 20 с.

11. Офіційний сайт Європейського Союзу. Європейський стовп соціальних прав. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_en.

12. Новий стратегічний порядок денний ЄС на 2019-2024 роки. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/39914/a-new-strategic-agenda-2019-2024.pdf>.

13. Спільний звіт про зайнятість за 2022 рік. URL: <https://cutt.ly/k1dW55u>.

14. Комунікація «Підтримка зайнятості молоді - міст до робочих місць для наступного покоління». Проєкт Рекомендації щодо професійно-технічної освіти та навчання. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/youth-employment-support_en.

15. Директива (ЄС) 2019/1152 про прозорі та передбачувані умови праці в Європейському Союзі. URL: <https://cutt.ly/t1dUBwg>.

16. Стратегія з прав осіб з інвалідністю на 2021-2030 роки. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=1137&furtherNews=yes&newsId=9938>.

17. Директива (ЄС) 2019/882 Європейського Парламенту та Ради від 17 квітня 2019 року про вимоги до доступності продуктів та послуг. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0882>.

18. План дій з реалізації Європейського стовпа соціальних прав на 2021- 2030 роки. URL: <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/>

economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-action-plan_en.

*Орловська І. Г.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права
та загальноправових дисциплін
Інституту права та суспільних відносин
Відкритого міжнародного університету розвитку
людини «Україна»*